

Μέγαρα της Αθήνας

1 Εθνική Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου 32

Νεοκλασικό κτήριο, δωρικού ρυθμού με εξωτερικό διπλό κλιμακοστάσιο αναγεννησιακού ύψους, η Βαλλιάνειος Εθνική Βιβλιοθήκη (1887-1902) πραγματοποιήθηκε, κατόπιν πρωτοβουλίας του Χαρίλαου Τρικούπη, χάρη σε δωρεές των ομογενών επιχειρηματιών αδελφών Παναγή, Μαρίνου και Ανδρέα Βαλλιάνου. Αποτελεί το τελευταίο έργο του Theophil Hansen υπό την επίβλεψη του Ernst Ziller. Η χωροθέτησή του στη θέση αυτή προβλεπόταν ήδη από το 1842, στο πλάνο του Πανεπιστημίου και της Ακαδημίας. Στην πρόσοψη τοποθετήθηκε ο ανδριάντας του Παναγή Βαλλιάνου και στον πρόδομο εκείνοι των αδελφών του, έργα του γλύπτη Γεωργίου Μπονάνου.

2 Πανεπιστήμιο Αθηνών Πανεπιστημίου 30

Το κεντρικό κτήριο του Πανεπιστημίου Αθηνών θεμελιώθηκε το 1839, βάσει σχεδίων του Hans Christian Hansen, ο οποίος δημιούργησε μια σύνθεση που συνδυάζει τη μεγαλοπρέπεια του μνημείου με την απλότητα της ανθρώπινης κλίμακας. Η πρόσθια πτέρυγα με το ιωνικό ρυθμό πρόπυλο, ολοκληρώθηκε το 1843, με επιβλέποντα τον Hansen – τότε διευθυντή Δημοσίων Κτηρίων στο υπουργείο των Εσωτερικών, ενώ οι υπόλοιπες πτέρυγες συνέχισαν να οικοδομούνται μέχρι το 1864, υπό την επίβλεψη των Λύσανδρου Καυταντζόγλου και Αναστάσιου Θεοφιλά. Για την τμηματική συμπλήρωση του κτηρίου συνεισέφεραν οικονομικά μεταξύ άλλων ο Όθωνας, οι αδελφοί Ιωνίδα, και ο βαρώνος Σίνας. Στην πρόσοψη τοποθετήθηκαν διαδοχικά οι ανδριάντες του Ρήγα Φεραίου, του πατριάρχη Γρηγόριου Ε', του Αδαμάντιου Κοραή, του Γλάδστονα και του Ιωάννη Καποδίστρια. Ο ρόλος του κτηρίου του Πανεπιστημίου υπήρξε σημαντικός, στη διαμόρφωση ενός αξιολογικού συστήματος μορφολογίας στην Ελλάδα, ενώ η κατοπινή ανέγερση της Βιβλιοθήκης και της Ακαδημίας εκατέρωθεν, συγκρότησε ό, τι ονομάστηκε "Αθηναϊκή Τριλογία" του νεοκλασικισμού.

3 Ακαδημία Αθηνών Πανεπιστημίου 28 & Σίνα

Το μέγαρο της Ακαδημίας Αθηνών οικοδομήθηκε με δωρεές του βαρώνου Σίμωνος Σίνα και της συζύγου του Ιφιγένειας, βάσει σχεδίων του Theophil Hansen, ενώ στην επίβλεψη συνεργάστηκε και ο νεοαφιχθείς επί τούτου Ernst Ziller, η περαιτέρω παραμονή του οποίου στην Ελλάδα έμελε να είναι καθοριστική για την πορεία της νεοελληνικής αρχιτεκτονικής. Η επονομαζόμενη και "Σίναϊα" Ακαδημία θεμελιώθηκε το 1859 και ολοκληρώθηκε το 1885. Η σύνθεση του κτηρίου ακολουθεί τον ιωνικό ρυθμό και είναι κατασκευασμένο με πεντελικό μάρμαρο εδραζόμενο σε πειραιϊκή πέτρα, ενώ σε δύο υψηλές ιωνικές κολώνες τοποθετήθηκαν τα αγάλματα της Αθηνάς και του Απόλλωνα, έργα του γλύπτη Λεωνίδα Δρόση, ο οποίος σχεδίασε και τα καθημένα αγάλματα του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη. Παρά την αποπεράτωση του φερώνυμου κτηρίου, το ζήτημα του θεσμού της Ακαδημίας επρόκειτο να μείνει εκκρεμές επί μια ακόμη τεσσαρακονταετία, μέχρι την ίδρυσή της το 1926, επί δικτατορίας Πάγκαλου.

4 Οφθαλμιατρείο Πανεπιστημίου 26 & Σίνα

Η οικοδόμηση του Οφθαλμιατρείου ξεκίνησε αρχικά βάσει σχεδίων του Hans Christian Hansen, τα οποία προέβλεπαν ένα μονώροφο νεοκλασικό κτήριο. Όταν το 1850 διακόπηκαν ελλείψει πόρων οι εργασίες στο ύψος του ημιυπόγειου, ο Hansen είχε ήδη παραιτηθεί από το έργο και τη συνέχισή του ανέλαβε ο Λύσανδρος Καυταντζόγλου, προσθέτοντας την προεξοχή της κυρίας εισόδου και ακολουθώντας κατά την ολοκλήρωσή του έναν βυζαντινότροπο ρυθμό. Το έργο αποπερατώθηκε το 1855, ενώ το 1869 οικοδομήθηκε ένας ακόμη όροφος, το 1881 προστέθηκε ένα υπερώο στο δώμα και αργότερα το βοηθητικό κτίσμα των εξωτερικών ιατρείων, προσαρμοσμένο στο ύψος του κυρίως κτηρίου. Η ιδιορρυθμία του όλου έργου συνιστά μια αξιοσημείωτη αντίθεση προς τον επιβλητικό νεοκλασικισμό της παρακείμενης "Αθηναϊκής Τριλογίας".

5 Καθολικός Ναός Αγίου Διονυσίου Πανεπιστημίου & Ομήρου 9

Η ανέγερση του καθολικού ναού του Αγίου Διονυσίου, έχει μια μακρά και περιπετειώδη ιστορία. Το οικόπεδο αγοράστηκε το 1847 και η μελέτη ανατέθηκε στον φημισμένο Γερμανό αρχιτέκτονα Leo von Klenze, ο οποίος σχεδίασε μια μεγαλοπρεπή τρίκλιτη βασιλική νεο-αναγεννησιακού ρυθμού στο πρότυπο του ναού του Αγίου Βονιφατίου στο Μόναχο. Η οικοδόμηση ξεκίνησε το 1853, αλλά λόγω έλλειψης χρημάτων διακόπηκε. Τότε ανέλαβε την επίβλεψη των εργασιών, ο Λύσανδρος Καυταντζόγλου, ο οποίος πρότεινε μια παραλλαγή του αρχικού σχεδίου, με κύρια χαρακτηριστικά τις μικρότερες διαστάσεις, την κατάργηση του κωδωνοστασίου και τον λιτότερο διάκοσμο, προσδίδοντας στο έργο, «αντί της πομπώδους, ήρεμον και αξιοπρεπή εμφάνισιν, ενηρμονισμένην εις το αρχιτεκτονικόν ύψος του Αθηναϊκού κλασικισμού» (Κ. Μπίρης). Αν και μη ολοκληρωμένος, ο ναός λειτουργήσε για πρώτη φορά το 1865. Τα vitraux κατασκευάστηκαν στο Μόναχο τη δεκαετία του 1890 και οι προσθήκες συνεχίστηκαν και τον 20ο αι. Αποκαταστάθηκε πλήρως (1992-1998), βάσει μελέτης του Γ.Κίζη.

6 Αρσακείο Παρθεναγωγείου Πανεπιστημίου 47-49

Το μέγαρο του Αρσακείου Παρθεναγωγείου, στη γωνία των οδών Πανεπιστημίου και Πεσμαζόγλου, οικοδομήθηκε μεταξύ των ετών 1846-1852, βάσει σχεδίων του Λύσανδρου Καυταντζόγλου, για λογαριασμό της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. Η οικοδομή ολοκληρώθηκε χάρις στη δωρεά του ομογενούς Απόστολου Αρσάκη και θεωρείται η αυθεντικότερη ίσως έκφραση ενός "εξελληνισμένου νεοκλασικισμού". Οι όψεις προς την οδό Σταδίου αναμορφώθηκαν με καταστήματα και υπόστεγα το 1907 από τον Ernst Ziller. Το 1936 στην πρόσοψη του μεγάρου κτίστηκαν εμπορικά καταστήματα, τα οποία κατεδαφίστηκαν (1984-1989), στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης αποκατάστασης του Αρσακείου από τον αρχιτέκτονα Αλέξανδρο Καλλιγά, μετά την περάτωση της οσίας, εγκαταστάθηκε στους χώρους του το Συμβούλιο Επικρατείας.

7 Οικία Ράλλη

Πανεπιστημίου 35 & Κοραή

Ο Σταμάτης Κλεάνθης αγόρασε το οικοπέδο το 1835 και το πούλησε αργότερα στους γιούς του Έλληνα ηγεμόνα της Μολδοβλαχίας Αλεξάνδρου Σούτσου, οι οποίοι οικοδόμησαν για να κατοικήσουν μια διώροφη οικία. Το 1894, ο Δημήτριος Γ. Ράλλης (1844-1921), πρωθυπουργός επανειλημμένως της Ελλάδος και παππούς του τ. πρωθυπουργού Γεωργίου Ράλλη (1918-2006), αγόρασε την κατοικία των Σούτσων από τη χήρα του Δημητρίου Σούτσου, τ. δημάρχου Αθηναίων, και κατοίκησε εκεί με την οικογένειά του. Η Οικία Ράλλη, ένα από τα παλαιότερα κτίσματα της Οθωνικής Περιόδου, ως ιστορικό και αρχιτεκτονικό κτίσμα των νεώτερων χρόνων, έχει κηρυχθεί διατηρητέο μνημείο. Στο κτήριο αυτό στεγάστηκε το 1963 για πρώτη φορά η Εθνική Φοιτητική Ένωση Ελλάδος (ΕΦΕΕ), η πρώτη οργανωμένη μορφή του ελληνικού φοιτητικού κινήματος.

8 Μέγαρο Σερπιέρη

Πανεπιστημίου 23 & Εδουάρδου Λω

Ιδιοκτήτης του νεοκλασικού αρχοντικού ήταν ο Ιταλός μεταλλειολόγος και επιχειρηματίας Ιωάννης Βαπτιστής Σερπιέρης, ιδρυτής της Εταιρείας Μεταλλίων Λαυρίου. Η ανέγερσή του το 1875, προσανατολίστηκε στη γωνία των οδών Πανεπιστημίου και Εδουάρδου Λω, ενώ στο υπόλοιπο οικόπεδο, διαμορφώθηκε εσωτερική αυλή με μεγάλο κήπο. Ο αρχιτέκτονας Αναστάσιος Θεοφιλάς, πρότιμης μια συγκρατημένη ανάπτυξη της μορφολογίας και των διακοσμητικών στοιχείων της πρόσοψης, ενώ δεξιά του κυρίως κτηρίου υψώνεται μια παράλληλη πτέρυγα, με την πρόσοψή της σε ελαφρά υποχώρηση και τοξωτά ανοίγματα, όπου βρίσκεται και η είσοδος προς την αυλή και τον χώρο κατοικίας του πρώτου και δευτέρου ορόφου. Το μέγαρο αγοράστηκε το 1929 από τη νεοσύστατη τότε Αγροτική Τράπεζα και οικοδομήθηκαν οι προσθήκες στο πίσω μέρος του αρχικού οικοδομήματος, με πρόσβαση από την οδό Εδουάρδου Λω. Ανακαινίστηκε κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1980, ενώ σήμερα ανήκει στην Τράπεζα Πειραιώς.

9 Ιλιού Μέλαθρον - Νομισματικό Μουσείο

Πανεπιστημίου 12

Το τριώροφο μέγαρο, οικοδομήθηκε μεταξύ των ετών 1879-1881, για λογαριασμό του ανασκαφέα της Τροίας και των Μυκηνών Heinrich Schliemann. Ήταν το πλουσιότερο μέχρι εκείνη την περίοδο ιδιωτικό κτήριο των Αθηνών και θεωρείται το σημαντικότερο έργο του Ernst Ziller, εμπνευσμένο από την ιταλική νεοαναγεννησιακή αρχιτεκτονική δυλισμένη από τον αθηναϊκό νεοκλασικισμό. Το 1927 το μέγαρο πωλήθηκε στο Ελληνικό Δημόσιο, και στέγασε διαδοχικά το Συμβούλιο Επικρατείας και τον Άρειο Πάγο. Το 1935 αφαιρέθηκαν τα ήπινα αγάλματα αρχαίων θεών που υπήρχαν στη στέψη του κτηρίου, με αφορμή την κατάρρευση ενός από αυτά. Το 1984, το μέγαρο περιήλθε στην δικαιοδοσία του Υπουργείου Πολιτισμού και φιλοξενεί το Ελληνικό Νομισματικό Μουσείο.

10 Πρεσβεία Αιγύπτου

Β. Σοφίας 3

Το νεοκλασικό μέγαρο της λεωφόρου Βασ. Σοφίας 3, αρχικά γνωστό ως Μέγαρο Νικολάου Ψύχα, οικοδομήθηκε περί το 1880, βάσει σχεδίων του αρχιτέκτονα Ernst Ziller στα πρότυπα του γαλλικού hôtel privé. Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο εγκαταστάθηκε και εξακολουθεί να στεγάζεται εκεί η Αιγυπτιακή Πρεσβεία.

11 Βουλή των Ελλήνων

Το επιβλητικό κτήριο της Βουλής των Ελλήνων έχει μακρά ιστορία που συνδέεται άμεσα με την ιστορία του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Χτίστηκε από τον Βαυαρό αρχιτέκτονα της Αυλής του Λουδοβίκου Α' Friedrich Wilhelm von Gärtner ως ανάκτορο του Όθωνα και της

Αμαλίας και αποτελεί το μεγαλύτερο σε όγκο και έκταση τριώροφο, αυστηρής νεοκλασικής μορφολογίας, συμπαγές κτήριο της πρωτεύουσας με σεβασμό στην κληρονομιά της αρχαίας Αθήνας, εδραιώνοντας τις αρχές της αναγέννησης του αστικού κλασικισμού. Τα ελάχιστα αρχιτεκτονικά και διακοσμητικά στοιχεία που διασώζονται έως σήμερα, φανερώνουν τον εξαιρετικού πλούτου και τέχνης διάκοσμο του. Με προσωπική φροντίδα της Αμαλίας, διαμορφώθηκε ο Βασιλικός Κήπος. Μετά την έξωση του Όθωνα το 1862, τα Ανάκτορα κατοικήθηκαν από τον Γεώργιο Α' και την Όλγα και πραγματοποιήθηκαν νέες προσθήκες και μετατροπές στο κτήριο. Βασική, όμως, αιτία για αλλαγές και επεμβάσεις στην αρχική κατασκευή υπήρξαν οι δύο μεγάλες πυρκαγιές το 1884 και το 1909, που κατέστρεψε μεγάλο μέρος του κτηρίου και ανάγκασε τη βασιλική οικογένεια να μετακινηθεί στο θερινό ανάκτορο του Τατοΐου. Το 1922 το κτήριο εγκαταλείφθηκε οριστικά από τη βασιλική οικογένεια. Το 1929 η Κυβέρνηση Ελ. Βενιζέλου αποφάσισε τη στέγασή της, μαζί με τη Γερουσία, στο κτήριο των Παλαιών Ανακτόρων. Οι εργασίες για τη μετατροπή σε κτήριο του Κοινοβουλίου από τον αρχιτέκτονα Ανδρέα Κριεζή, αποτέλεσαν τη ριζικότερη επέμβαση στο κτήριο μετά την αρχική κατασκευή του. Από το 1935 έως σήμερα, στεγάζει τη Βουλή των Ελλήνων.

12 Μέγαρο Συγγρού (Υπουργείο Εξωτερικών)

Β. Σοφίας 5

Το νεοκλασικό μέγαρο οικοδομήθηκε το 1873, για λογαριασμό του επιχειρηματία Ανδρέα Συγγρού. Η αρχική μελέτη εκπονήθηκε από τον Ernst Ziller, ενώ την ανέγερση επέβλεψε σε πρώτη φάση ο Νικόλαος Σούτζος και στη συνέχεια ο Γάλλος αρχιτέκτονας Plat, ο οποίος επιμελήθηκε και την εσωτερική διακόσμηση. Η μελέτη του Ziller προέβλεπε ένα μάλλον λιτό διώροφο κτήριο με μικρό κτίσμα στο δώμα και επιμήκη πρόεξοχα τοξοστοιχία στηριζόμενη σε κίονες, η οποία καμπυλώνεται στη θέση της εισόδου και χρησιμεύει ως εξώστης στον όροφο. Στον κεντρικό αυτό πυρήνα, κατά τη διάρκεια ήδη της οικοδόμησης, προστέθηκαν με παρέμβαση του ίδιου του Συγγρού, δύο τμήματα εκατέρωθεν. Μετά τον θάνατο και της σύζυγού του ιδιοκτήτη, το 1921, το μέγαρο κληροδοτήθηκε στο Ελληνικό Δημόσιο «ίνα χρησιμεύει διαρκώς ως κατάστημα του Υπουργείου Εξωτερικών». Μετασκευάστηκε ριζικά (1930-1940), με κύρια παρέμβαση την ανάπτυξη προς τα επάνω του προσώου της κεντρικής εισόδου και επιστεγάστηκε με τριγωνικό αέτωμα, στοχεύοντας σε μια πιο «κλασικιστική» εμφάνιση.

13 "Petit Palais" (Ιταλική Πρεσβεία)

Β. Σοφίας & Σέκερη 2

Το μέγαρο οικοδομήθηκε επάνω σε σχέδια του Ernst Ziller, για λογαριασμό του Στέφανου Ψύχα. Το 1903 αγοράστηκε από τον γιο του βασιλιά Γεώργιου Α', πρίγκιπα Νικόλαο, ο οποίος, αφού προέβη σε ορισμένες ανακαινήσεις, εγκαταστάθηκε εκεί το 1904 με τη σύζυγό του, τη μεγάλη δούκισσα της Ρωσίας Ελένη Βλαδιμίροβνα. Μετά την έξωση της βασιλικής δυναστείας, το 1923, το μέγαρο μισθώθηκε από το ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρετανία» και μετασκευάστηκε σε μικρό πολυτελές ξενοδοχείο, που λειτούργησε έως το 1933, υπό την ονομασία Petit Palais. Λίγα χρόνια αργότερα έκλεισε για να στεγάζει την Πρεσβεία της Νορβηγίας και εν συνεχεία την Ιταλική Πρεσβεία (1935), η οποία στεγάζεται εκεί ακόμα και σήμερα. Αποτελεί κτίσμα υψηλής αισθητικής και ανήκει στα έργα της ώριμης αρχιτεκτονικής περιόδου του Ziller.

14 Μουσείο Μπενάκη Ελληνικού Πολιτισμού

Β. Σοφίας και Κουμπάρη 1

Το Μουσείο Μπενάκη Ελληνικού Πολιτισμού στεγάζεται σε ένα από τα ωραιότερα νεοκλασικά κτήρια της Αθήνας (αρχικά κατοικία οικογενείας Ν. Χαροκόπου), και προσφέρθηκε στο Έθνος για τη δημιουργία του μουσείου

που θα φιλοξενούσε τις συλλογές του Αντώνη Μπενάκη από τον ίδιο και τις τρεις αδελφές του, Αλεξάνδρα, Πηνελόπη και Αργίνη. Μετά την πιο πρόσφατη ανάπλασή του (1989-2000) στεγάζει μια μοναδική διαχρονική έκθεση για την πορεία του ελληνικού πολιτισμού από την προϊστορία έως τον 20ό αιώνα. Ένα μικρό οικοδόμημα αποτελούσε τον αρχικό πυρήνα του συγκροτήματος. Η πρώτη επέκταση με ουσιαστικές επεμβάσεις έγινε από τον Αναστάσιο Μεταξά το 1911, μετά την αγορά του ακινήτου από τον Εμμανουήλ Μπενάκη. Προστέθηκαν η εξωτερική μαρμάρινη κλίμακα, το χαρακτηριστικό δωρικό πρόπυλο στην κεντρική είσοδο της λεωφόρου Β. Σοφίας και τα μορφολογικά στοιχεία των όψεων. Η επέκταση του 1930, και οι προσθήκες στα 1965, 1968 & 1973 κρίθηκαν απαραίτητες ώστε να στεγαστούν την ολοένα αυξανόμενη συλλογή του μουσείου. Κατά τη δεκαετία του 1990 αναμορφώθηκε από τον αρχιτέκτονα Αλέκο Καλλιγά.

15 Μέγαρο Σταθάτου - Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Βασ. Σοφίας & Ηρόδοτου

Το μέγαρο του Όθωνα Σταθάτου οικοδομήθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα, από τον Ernst Ziller. Πρόκειται για μια χαρακτηριστική μεγαλοαστική οικία, με υπόγειο, ισόγειο και δύο ορόφους, για να χρησιμεύσει ως κατοικία ενός ζεύγους, με τη δυνατότητα φιλοξενίας και ενός επισκέπτη. Το 1930, το μέγαρο υπέστη εκτεταμένες επισκευές και εσωτερική ανακαίνιση και τότε προστέθηκε η γύψινη διακόσμηση. Μεταπολεμικά λειτούργησε ως πρεσβεία και το 1981 αγοράστηκε από το Ελληνικό Δημόσιο, με την πρόθεση να χρησιμοποιηθεί ως ξενονάς υψηλών προσώπων. Το 1985 πραγματοποιήθηκε η αποκατάσταση του, στατική και αντισεισμική ενίσχυση και εσωτερική διαρρύθμιση. Τελικώς, όμως, κυρίως για λόγους ασφαλείας και ανεπάρκειας των χώρων, δεν χρησιμοποιήθηκε σύμφωνα με τις αρχικές προθέσεις και σήμερα στεγάζει τμήμα της συλλογής του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης.

16 Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο - Villa Iliissia & Κήποι, Β. Σοφίας 22

Η Villa Iliissia, είναι ένα από τα ωραιότερα κτίσματα που δημιουργήθηκαν στην Αθήνα τα πρώτα χρόνια ως πρωτεύουσας του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Η Sophie de Marbois-Lebrun, Δούκισσα της Πλακεντίας, ανέθεσε στον Σταμάτη Κλεάνθη την οικοδόμηση της βίλλας, που ολοκληρώθηκε το 1848 και κατοικήθηκε μέχρι το θάνατό της το 1854. Αργότερα το συγκρότημα περιήλθε στο Ελληνικό Δημόσιο, στέγαγε για τρία χρόνια τη Σχολή Ευελπίδων και στη συνέχεια άλλες στρατιωτικές αρχές. Το 1926 η Villa Iliissia παραχωρήθηκε για να στεγάζει το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο. Η εξωτερική μορφή του κτηρίου παρέμεινε περίπου όπως είχε σχεδιαστεί από τον Κλεάνθη, ενώ το εσωτερικό του προσαρμόστηκε στις ανάγκες της νέας του χρήσης, σε σχέδια του Αριστοτέλη Ζάχου. Οι κήποι του Βυζαντινού Μουσείου, μια όαση στο κέντρο της πόλης, γίνονται η αφορμή για ένα νοητό ταξίδι στην ιστορία και στην τέχνη. Στον χώρο εμφανίζονται τρεις εκθεσιακοί σταθμοί: Η Φρεατο-δεξαμενή που αφορά την ύδρευση της Αθήνας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, ο Παράδεισος σχετικά με τις βυζαντινές αντιλήψεις για την επίγεια και τη μετά θάνατον ζωή, και ο Ιλισσός για την εξέλιξη του παρλιόσιου τοπίου από την αρχαιότητα έως σήμερα.

ΠΗΓΕΣ: Μαρλένα Ζ. Κασσιμάτη (επιμ.), Κατάλογος έκθεσης: Ερνέστος Τσίλλερ, Αρχιτέκτονας, 1837-1923, Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, 2009-2010. Μαρλένα Ζ. Κασσιμάτη, Οι αναμνήσεις του Ερνέστ Τσίλλερ, Μια συμβολή στο έργο και την προσωπικότητα ενός Γερμανού Αρχιτέκτονα στην Ελλάδα (προδημοσίευση). Ιστοσελίδες: Βουλή των Ελλήνων - www.parliament.gr Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού - www.culture.gr Μουσείο Μπενάκη - www.benaki.org Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο - www.byzantinemuseum.gr Αρχείο Νεότερων Μνημείων - www.eie.gr, www.wikipedia.gr

κείμενο στο διαδίκτυο
www.atenistas.org/mega